

Agata Domachowska

Czarnogóra: historyczne odszkodowania dla cywilnych ofiar wojen z lat 90. XX wieku

Rząd Czarnogóry podjął decyzję o przyznaniu pomocy finansowej rodzinom ofiar cywilnych z okresu wojen, które miały miejsce w latach 90. XX w. Przez prawie trzy dekady rodziny te nie były uwzględnione w żadnym systemie wsparcia państwowego. Jednak, na co wskazują organizacje pozarządowe, lista osób objętych pomocą nie jest pełna i powinna zostać uzupełniona.

Pod koniec kwietnia 2025 r. rząd premiera Milojka Spajicia (lidera partii Ruch Europa Teraz!, *Pokret Evropa Sad!*) podjął historyczną decyzję o przyznaniu pomocy finansowej rodzinom ofiar cywilnych, które zginęły w latach 90. XX w., w czasie toczących się wówczas w regionie wojen. Aby stało się to możliwe, konieczna była nowelizacja ustawy o ochronie weteranów i osób niepełnosprawnych (*Zakon o boračkoj i invalidskoj zaštiti*)¹, którą Parlament Czarnogóry przegłosował 28 lutego 2025 r. Zgodnie z przyjętą w ustawie definicją ofiarą cywilną wojny jest osoba posiadająca obywatelstwo Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii (SFRJ), która zginęła lub zaginęła podczas konfliktów zbrojnych, toczących się na terenie byłej SFRJ po 17 sierpnia 1990 r. Za członków rodziny cywilnej ofiary wojny, w rozumieniu znowelizowanej ustawy, uznaje się obywateli Czarnogóry będących: a) członkami najbliższej rodziny ofiary; b) rodzicami (w tym ojczymem, macochą oraz rodzicami zastępczymi); c) rodzeństwem.

Inicjatywa podjęta przez wicepremiera Miluna Zogovicia ostatecznie przełożyła się na decyzję Ministerstwa ds. Opieki Społecznej, Opieki nad Rodziną i Demografii (*Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije*), zgodnie z którą przewidziano wypłatę odszkodowań szesnastu rodzinom – ośmiu ofiar ze Štrpci (w Bośni i Hercegowinie), sześciu ze wsi Murino oraz jednej z Tuzi. Wsparcie będzie również udzielone rodzinie Osmana Bajrovicia, uchodźcy z Bośni i Hercegowiny, który został deportowany do Czarnogóry w 1992 r., a którego ciało wciąż nie zostało odnalezione.

Zgodnie z decyzją rządu odszkodowania otrzymają rodziny osób, które zginęły lub zaginęły w czasie wojen w latach 90. XX w. Mianowicie w lutym 1993 r. w miejscowości Štrpci (Bośnia i Hercegowina) doszło do przejęcia pociągu przez bośniackich Serbów i egzekucji znajdujących się tam dwudziestu osób – pasażerów (Boszniacy oraz Chorwaci) podróżujących na trasie Belgrad-Bar. Z kolei w 1999 r. doszło do zbombardowania przez siły NATO mostu w Murino, w wyniku czego zginęło sześciu cywilów, w tym troje dzieci. W tym samym roku w Tuzi, również w czasie bombardowań, zginęła jedna osoba.

Decyzją rządu każdej rodzinie cywilnych ofiar zostanie przyznane odszkodowanie w wysokości 100 tys. euro. Wypłata środków została rozłożona na dwa lata w celu zmniejszenia obciążeń fiskalnych państwa.

Komentarz

Decyzję obecnego rządu Czarnogóry, dotyczącą wypłaty odszkodowań oraz objęcia ochroną państwa rodzin ofiar cywilnych z lat 90. XX w., które zginęły lub zaginęły na terytorium ówczesnej SFRJ, należy oceniać jako przełomową i historyczną. Od lat zarówno bliscy ofiar, jak i różne organizacje pozarządowe domagały się, aby czarnogórskie władze uwzględniły w systemie wsparcia państwowego rodziny poszkodowanych. W ten sposób Czarnogóra nie tylko zakończyła okres dziesięcioleci niesprawiedliwości wobec członków rodzin ofiar cywilnych,

¹ *Zakon o boračkoj i invalidskoj zaštiti*, „Službeni list RCG”, br. 24/25, *Zakon o boračkoj i invalidskoj zaštiti* | PROPISINET.ME | Svi propisi Crne Gore online, <https://me.propisi.net/zakon-o-borackoj-i-invalidskoj-zastiti/> [20.05.2025].

ale także podkreśliła swoje zaangażowanie w ochronę oraz uznanie praw wszystkich ofiar wojny. Żaden z poprzednich rządów, pomimo składania licznych obietnic, tego nie dokonał.

Choć decyzję rządu premiera Milojka Spajicia należy bez wątpienia uznać za przełomową, to organizacje społeczne (przede wszystkim Akcja na rzecz Praw Człowieka, *Akcija za ljudska prava*, HRA) wskazują, że nadal są rodziny ofiar cywilnych (co najmniej dziewięć), które nie zostały objęte pomocą państwa. Chodzi o osoby, które zaginęły w Kosowie oraz w Bośni i Hercegowinie, a także ofiary pogromu z Bukovicy (niedaleko miasta Pljevalja) z lat 1992-1995² oraz w Kalużerskim lazurze (w pobliżu miasta Rožaje; są to ofiary albańskiej narodowości, które uciekając przed wojną w Kosowie, podczas trwającej interwencji NATO w 1999 r., szukały schronienia właśnie Czarnogórze³).

Na konieczność włączenia przez władze w Czarnogórze rodzin ofiar cywilnych z okresu wojen z lat 90. XX w. do systemu wsparcia państwowego wielokrotnie wskazywała Unia Europejska. Co więcej, jeśli rząd w Podgoricy faktycznie zamierza w najbliższym czasie zakończyć negocjacje akcesyjne i uzyskać członkostwo w UE, musi podjąć również bardziej zdecydowane działania w celu skutecznego ścigania i karania zbrodni wojennych.

² Zob. szerzej: *BIRN: ZLOČIN U BUKOVICI: Dugo čekanje na pravdu*, „Monitor”, 7.03.2025, <https://www.monitor.co.me/birn-zlocin-u-bukovici-dugo-cekanje-na-pravdu/> [21.05.2025].

³ *26 GODINA OD ZLOČINA U KALUĐERSKOM LAZU: BEZ PRAVDE I SPOMEN-OBILJEŽJA*, HRA, 17.04.2025, <https://www.hracion.org/2025/04/17/26-godina-od-zlocina-u-kaluderskom-lazu-bez-pravde-i-spomen-obiljezja/> [21.05.2025].